

Висновок. Отже, неперервна освіта – це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської і моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків та здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти.

Подальшої розробки потребує питання методичного та дидактичного забезпечення дистанційного навчання для здійснення неперервної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баженов В. А. Впровадження організаційних технологій неперервного професійного навчання / В. А. Баженов, В. С. Пелевін // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1992 – 2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – Ч. 2. – С. 162 – 170.
2. Кирсанов А. А. Методологические основы современной системы повышения квалификации преподавателей вузов / А. А. Кирсанов, В. В. Кондратьев // Высшее образование в России – 2009. – №2. – С. 83 – 86.
3. Мануйлов В. Модели формирования готовности к инновационной деятельности / В.Ф. Мануйлов, И. Б. Федоров // Высшее образование в России – 2004. – №7. – с. 56 – 64.
4. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта – тенденція світова / Н.Г. Ничкало // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1992 – 2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – Ч. 2. – С. 148 – 162.
5. Нікуліна А. С. Основні аспекти педагогіки профтехосвіти: Навчальний посібник / А.С. Нікуліна, В. М. Молчанов, Ю. І. Торба. – Донецьк: ДІПО ІПП, 2006. – 296 с.

CITED LITERATURE

1. Bazhenov V. A. Implementation of organizational technologies of continuous professional training / V. Bazhenov, V. Pelevin // Development of Pedagogical and Psychological sciences in Ukraine. 1992 – 2002: digest of Sciences. papers to the 10th anniversary of NAPS of Ukraine. – Kharkov: OVS., 2002. – Part 2. – P. 162 - 170. [in Ukrainian].
2. Kirsanov A. A. Methodological bases of contemporary system of teachers professional development at Universities / A. Kirsanov, V. Kondratiev // Higher Education in Russia. – 2009. – № 2. – P. 83 - 86. [in Russian].
3. Manuilov V. Models of forming readiness for innovation activities / V. Manuilov, I. Fedorov // Higher Education in Russia. – 2004. – № 7. – P. 56 - 64. [in Russian].
4. Nychkalo N. G. Continuing professional education – the world trend / N. Nychkalo // Development of Pedagogical and Psychological sciences in Ukraine 1992 – 2002: digest. sciences. papers to the 10th anniversary of NAPS of Ukraine. – Kharkov: OVS, 2002. – Part 2. – P. 148 - 162. [in Ukrainian].
5. Nikulina A. Basic aspects of Pedagogy of technical-vocational education. Textbook / A. Nikulin, V. Molchanov, Yu Torba. – Donetsk: State Institute of Postgraduate Studies Institute of Training for the Humanities, 2006. – 296 p. [in Ukrainian].

УДК 37.015.311

ФЕНОМЕН ОСОБИСТІСНОЇ СВОБОДИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ

А.М. РАСТРИГІНА

В статті здійснено спробу осмислення особистісної свободи в контексті становлення духовного потенціалу сучасного фахівця; виокремлено умови її розвитку відповідно сучасній стратегії освіти у ВНЗ та якісно нових вимог щодо особистості майбутнього педагога.

Ключові слова: *духовний потенціал, духовність, особистісна свобода, самовираження, самовизначення, самореалізація, творчість.*

Постановка проблеми. Незважаючи на широкомасштабні теоретико-методологічні дослідження щодо становлення і розвитку духовності особистості, проблема формування духовного потенціалу сучасного фахівця й, зокрема, майбутнього педагога, все ще залишається найбільш актуальною, оскільки в умовах ринкових відносин меркантильність превалює над духовністю, прагматизм нівелює бажання пізнавати, діяти, творити, духовні цінності девальвуються.

Саме такі факти зумовлюють звернення до дослідження практико-орієнтованих підходів, що уможливають становлення духовного потенціалу майбутнього фахівця на різних етапах його професійного розвитку. В першу чергу це стосується фахівця, коло життєвих й професійних інтересів якого пов'язано з навчанням й вихованням інших людей, тобто мова йде про сучасного педагога, рівень розвиненості духовності якого, на наш погляд, обумовлюється, перш за все ступенем розвитку його особистісної свободи.

У філософсько-педагогічній рефлексії духовності все ще має місце її ідеалізація, ототожнення з певним ідеальним типом, абсолютотом. Тобто, традиційно вказаний феномен визначається виключно як спрямованість на цінності істини, добра, краси, гармонії тощо. Розуміння духовності як найвищого щаблю досконалості особистості, що прийшло з релігійної філософії й укорінилось у пострадянській філософсько-педагогічній дійсності, як правило набуває характеру категоричних вимог, під які має підганятись життя, «прописуючи» особистості необхідність абсолютної досконалості [1]. Орієнтація на таку модель духовності є справою особистого вибору, але як нормативний ідеал духовності в сучасному соціокультурному просторі, на жаль втрачає свою життєздатність.

Метою статті є дослідження особистісної свободи в контексті становлення духовного потенціалу майбутнього фахівця, що передбачає вирішення **завдань** щодо визначення специфіки сучасного соціокультурного контексту її розгляду, коли наряду з загальноприйнятими підходами у визначенні її сутнісних характеристик, з'являються нові ракурси осмислення вказаного феномена й виникає необхідність вивчення умов її розвитку як складної системи, що саморозвивається.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні саме свобода набуває статусу необхідності у відтворенні духовного потенціалу особистості. Вона не є результатом накладення готової парадигми, оскільки зароджується, проходить становлення й розвивається у діях і вчинках особистості, в моментах її вибору під власну відповідальність, в особистісній й професійній самореалізації, тобто, є пролонгованим завданням, яке кожна людина має вирішувати в своєму життєвому й професійному просторі самостійно. Тут не можна сподіватись на будь-який зовнішній припис чи авторитет, духовний потенціал ґрунтується на внутрішній автономії людини, де взаємодіють внутрішня свобода й творчість.

Незважаючи на певні відмінності в концептуальних підходах щодо проблеми духовності особистості, більшість авторів у своїх дослідженнях надають саме свободі особливий статус універсальної всеєдності, сутнісними характеристиками якої є самостійне цілепокладання особистості, особистісна рефлексія, свідомий вибір й довільність поведінки, а також здатність самостійно визначати власні дії всупереч впливу зовнішніх факторів.

Виходячи з положення про те, що духовність є сутнісною характеристикою особистості й як визначальна система її самотворення має два виміри: є здатністю до самовизначення, саморозвитку, самоактуалізації й одночасно – особистісною якістю, що розвивається в процесі реалізації зазначеної здатності, ми можемо припустити, що для ефективної реалізації власного «мотиву духовності», самоактуалізуюча особистість має володіти відповідними властивостями й якостями, які виступають у ролі ведучих внутрішніх умов здійснення цього процесу. Саме в процесі самоактуалізації особистість набуває «позитивної сили» для вияву своєї індивідуальності, активізації творчого потенціалу й, тим самим, ствердження власної свободи.

Отже, сьогодні, сутність освітнього процесу має бути не стільки оволодіння студентами певною сумою знань, умінь, навичок, які сьогодні позиціонуються як компетенції, скільки набуття ними широкого кола моральних, естетичних, творчих властивостей і якостей, сприяння народженню в особистості нового мислення на основі розвиненого розуму і свободи. Саме розум і свобода є фундаментальними характеристиками людини духовної, а їхній взаємозв'язок спричиняє розвиток духовного потенціалу особистості.

Відтак, сучасний освітній процес у ВНЗ передбачає створення максимально сприятливих умов для розвитку духовного потенціалу особистості на засадах усвідомлення необхідності власної свободи, формування творчого відношення до професійної діяльності, готовності до особистісного й професійного саморозвитку й самореалізації.

Визначаючи саморозвиток й самореалізацію особистості як «здатність до свободи», О.Газман [2] характеризує останню як здатність до нонконформістського існування, самостійності, незалежності в побудові власної долі, відношень зі світом, реалізації самостійно відкритого життєвого й професійного ризначення, здійснення власного самостійного вибору. На його думку, саме «здатність до свободи» інтегрує в людині духовність й дозволяє їй вибудовувати траєкторію власного життя й професійної діяльності.

Набуття особистісної свободи є процесом складним, неоднозначним й нестійким, тому потребує використання «м'яких» методів впливу в навчально-виховному процесі ВНЗ. В основу таких методів покладено принципи ціннісного порядку: принцип «не зашкодь», принцип надання особистості можливості власного вибору в будь-якій ситуації, принцип етичної заборони соціального конструювання й тоталітарного втручання в життєву й професійну сферу людини, принцип опори на позитивне в особистості [3].

Ігнорування цих принципів, використання авторитарного стилю спілкування стримує, якщо не зупиняє, розвиток як свободи так і духовного потенціалу особистості. Одним з найбільш дієвих засобів розширення можливостей для становлення й розвитку свободи особистості, на думку І.Кевішаса [4, 146], є самовираження людини у творчості. Ми повністю підтримуємо таку позицію й в даному випадку маємо на увазі творчість не тільки в вузькопрофесійному плані, а й в сенсі життєтворчості. Оскільки, на наш погляд, саме остання є, з одного боку, умовою усвідомлення унікальності існування людини, а з іншого – найтіснішим чином пов'язує творчий потенціал особистості з реалізацією особистісного способу існування, коли людина є автором унікального витвору - свого власного життя, що, безумовно, має відповідну проєкцію й на її професійну діяльність.

Маємо наголосити, що креативність, тобто готовність до творчості, тільки певним чином залежить від вроджених психофізіологічних задатків людини, її актуальний стан, тобто, власне творчість, визначається ціннісними пріоритетами особистості, ступенем її внутрішньої свободи до

культивації в собі таких потенцій. На думку А. Субетто, творчість є засвоєнням й своєрідним «згортанням» (curtailing) багатомірності майбутнього, свобода ж – передбачає вибір майбутнього, спрямованість на нього, що під силу тільки особистості, що має високий рівень духовності.

Висновки. Вищезазначені позиції підтверджують припущення про глибинне взаємопроникнення творчості, свободи й духовності особистості. Отже, розвиток особистісної свободи у контексті розвитку духовного потенціалу майбутнього фахівця в рамках освітнього процесу ВНЗ потребує використання засобів, що спрямовані на самоактуалізацію особистості. Це, перш за все, пізнання майбутнім фахівцем своїх психофізіологічних можливостей й духовних сил та усвідомлення себе як особистості й професіонала. Крім того, забезпечення в навчально-виховному процесі простору, «вільного від спостереження» й створення ситуацій невизначеності з метою надання студентіві можливості самовизначитись й зробити власний самостійний вибір та орієнтація процесу навчання на розвиток індивідуальності й її творчої самореалізації. А також, максимальне збагачення (ампліфікація) змісту, форм і методів професійної діяльності для реалізації потенційних можливостей розвитку, що відкриваються у студентському віці; створення комфортного освітнього середовища, що стимулює вільний прояв спонтанності, ініціативи та суб'єктної активності особистості. Саме такі умови уможливають розвиток свободи особистості майбутнього фахівця, що забезпечує реалізацію в сфері вищої педагогічної освіти сучасної нормативної моделі становлення його духовного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rastrygina A. Spirituality in the context of pedagogics of freedom (The theoretical and methodological aspect) / A. Rastrygina // The spread of spirituality in the reality of artistic education. – Vilnius, 2006. – С. 36-39.
2. Газман О.С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема / О.С. Газман // Новые ценности образования. – М.: Инноватор, 1995. – Вып.3. – С. 4-15.
3. Смирнова Н.М. Герменевтика о мягких методах социального познания / Н.М. Смирнова // Моделирование воспитательных систем: теория – практике. – М., 1995. – С.46-49.
4. Кевишас И. Становление музыкальной культуры школьника / И. Кевишас. – Кировоград: «Имекс-ЛТД», 2008. – С.146.

CITED LITERATURE

1. Rastrygina A. Spirituality in the context of pedagogics of freedom (The theoretical and methodological aspect) / A. Rastrygina // The spread of spirituality in the reality of artistic education. – Vilnius, 2006. – P. 36-39.
2. Gazman O. S. Pedagogical support of children in education as an innovative problem / O. S. Gazman // New values of education. – 1995. – Issue No.3. – Moscow: Innovator. – P. 4-15. [in Russian].
3. Smirnova N. M. Hermeneutics on soft methods of social cognition / N. M. Smirnova // Modeling of educational systems: theory to practice. – Moscow, 1995. – P. 46-49. [in Russian].
4. Kevishas I. Formation of musical culture of a pupil / I. Kevishas. – Kirovograd: «Imeks-LTD», 2008. – P. 146. [in Russian].

УДК 378.134:78.07

ПРОБЛЕМА КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

О.М. ТРИФОНОВА

У статті розглядається проблема формування понять компетенцій, ключових компетенцій, компетентнісного підходу у зарубіжній та українській вищій школі. Виокремлено методологічні основи побудови структури компетентнісного підходу для формування у студентів вищих навчальних закладів готовності до конкурентної праці.

Ключові слова: компетенції, компетентність, компетентнісний підхід, державний стандарт, студент.

Постановка проблеми. Перебудова структури і змісту навчальних предметів вищої школи в Україні у найближчі 15 років буде здійснюватись згідно нового Державного стандарту для вищої та середньої школи. Для базової загальної середньої школи він запроваджується з 2013 р., для повної загальної середньої освіти з 2018 р. З прийняттям закону України «Про вищу освіту» розпочався процес оновлення університетських стандартів. У нашому розумінні стандарт передбачає «забезпечення реалізації можливостей розвитку учня як вільної особистості, здатної за допомогою набутих ключових та галузевих компетентностей ефективно самореалізуватися в сучасному багатоманітному глобалізованому світі та брати участь у житті демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства, вчитись впродовж всього життя» [6, с. 7].

Аналіз останніх досягнень. Виходячи з вимог Державного стандарту в основу навчального процесу запроваджується компетентнісний підхід до організації навчального процесу. Аналіз статей «Наукових записок» Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидатських дисертацій останніх 10 років, психолого-педагогічної літератури [7; 10] показав, що дослідники не прийшли до єдиного визначення сутності понять компетенції, компетентності, компетентнісного підходу. Безумовно, звузити всі визначення та поняття до одного